SEMNELE SECUNDARE ALE LATURII SUBIECTIVE: ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ȘI LEGISLATIVE

Copețchi Stanislav,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

In the present study are analyzed the secondary signs of the subjective side of offence: the reason and purpose. It is shown that reason and purpose are organically linked, in most cases the reason being the foundation of the formed purpose. However, the reason and purpose of the crime are independent, which is why they should not overlap. Despite the distinct nature of the two signs, the study of judicial practice demonstrates the presence of frequent cases in which the reason and purpose of the crime are confused. The secondary signs of the subjective side should not be confused with criminal guilt either. In some court cases were noticed terminological inaccuracies to establish the intention, the person empowered with the application of the criminal law, unfoundedly overlapping the intention with the criminal purpose.

Keywords: subjective side, purpose, reason, offence, qualification, constitutive sign, judicial practice.

Alături de atitudinea psihică a persoanei față de fapta prevăzută de legea penală, în structura laturii subiective mai intră: *motivul* și *scopul*.

Motivul infracțiunii exprimă acel stimulent determinant în luarea hotărârii infracționale pentru realizarea satisfacției persoanei. În schimb, esența scopului ca semn al laturii subiective constă în reflectarea rezultatului spre care tinde făptuitorul la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală. Spre deosebire de motiv, care reflectă elementele de determinare conștientă a conduitei ilicite (cauzele interne ale acesteia), scopul, care este și el caracteristic, în general, activității voluntare, reflectă rezultatul spre care acesta tinde [1, p. 143].

Chiar dacă motivul și scopul, în general, au rolul de semne facultative, importanța acestora este incontestabilă, cel puțin în planul determinării caracteristicilor personalității infractorului și, mai ales, al individualizării pedepsei penale. Motivul și scopul joacă un rol semnificativ la formarea vinovăției. În context, în doctrină se subliniază: „stabilirea motivului infracțiunii ajută la determinarea formei și gradului de vinovăție, și, în consecință, la individualizarea pedepsei. Motivul este și baza socială a vinovăției, fiindcă el servește pentru evaluarea morală și etică a

actului, arată atitudinea făptuitorului față de valorile individului, ale societății, ale statului, caracterizează latura morală a comportamentului [2, p. 83]".

De asemenea, motivul și scopul sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format. Autorul V.Ursu arată că „scopul nu vine de la sine, și apare datorită apariției motivului [2, p. 85]". După N.Ciumac „scopul infracțiunii apare pe fondul motivului infracțional, ce împreună formează acea bază, pe care se naște vinovăția, ca fenomen volitiv sau intelectual, nemijlocit legat de săvârșirea infracțiunii și care are loc în momentul comiterii infracțiunii [3, p. 64]". În același timp, așa cum menționează V.Ursu „scopul – ca element absolut necesar al motivației umane și subordonat mobilului – îl ajută pe om la întărirea motivației, la alegerea mijloacelor de realizare a acțiunii în anumite condiții date și la înlocuirea unor mijloace cu altele, în cazul schimbării circumstanțelor concrete de executare fizică a faptei [2, p. 84]". În concluzie, G.Pavliuc relevă: „deși scopul și motivul infracțiunii sunt indisolubil legate între ele, acestea nu se află într-o relație de tipul „parte-întreg": motivul infracțiunii caracterizează necesitatea subiectivă de a comite infracțiunea, pe când scopul infracțiunii caracterizează vectorul acesteia [4, p. 48]".

În definitivă, subliniem că cele două semne au un caracter de sine stătător, motiv pentru care nu trebuie suprapuse.

În pofida caracterului distinct pe care-l comportă cele două semne, studiul practicii judiciare demonstrează prezența unor cazuri frecvente în care motivul și scopul infracțiunii sunt confundate. Este exemplificativ următorul fragment reținut într-o speță practică în care instanța a contopit motivul cu scopul infracțiunii: *„C.C., acționând de comun acord cu alte persoane, în scop material, de înstrăinare a substanțelor narcotice (sublinierea ne aparține* – n.a*.), în circumstanțe nestabilite a procurat substanța stupefiantă – PVP* […] [5]". Observăm că instanța a suprapus neîntemeiat motivul cu scopul infracțiunii. În speță, C.C. a acționat din interes material. Interesul material reprezintă motivul (imboldul) ce l-a determinat pe C.C. să comită infracțiunea. În același timp, înstrăinarea substanței narcotice (stupefiante) constituie finalitatea (scopul) urmărit de C.C. la săvârșirea faptei prejudiciabile.

Și în următoarea speță instanța a admis o inadvertență terminologică la reliefarea motivului infracțiunii, suprapunându-l cu scopul infracțiunii: *„X., aflându-se în incinta Primăriei satului C., r-nul D., acționând intenționat, având scopul dobândirii dreptului de a construi o terasă pe terenul aferent magazinului „L" din satul C., r-nul D., urmărind interesul material, profitând de relațiile de prietenie cu secretara Consiliului sătesc C., C.A., a determinat-o să falsifice decizia Consiliului sătesc nr.04/10 din 01.06.2005, prin înscrierea unor date vădit false* [6]". Observăm că instanța, la caracterizarea imboldului determinant în luarea hotărârii infracționa-

le, a punctat că inculpatul a acționat „urmărind un interes material". Din punctul nostru de vedere, expresia „urmărind un interes material" constituie o cacofonie. Nu este clar ce a vrut să nuanțeze instanța: motivul sau scopul infracțiunii. Dacă motivul, atunci instanța urma să opereze cu expresia de genul „acționând din interes material", ci nu „urmărind un interes material". Cea din urmă expresie caracterizează direcția subiectivă a făptuitorului – trăsătură inerentă scopului, nu însă motivului infracțiunii. Totuși, avându-se în vedere esența speței, cel mai probabil instanța a dorit să evoce motivul infracțiunii. În fine, constatăm că instanța, la determinarea motivului infracțiunii a folosit termeni inerenți atât motivului, cât și scopului infracțiunii, fapt inadmisibil. Folosirea unor asemenea termeni hibrizi nu are decât să știrbească din aplicarea calitativă a legii penale (*i.e.* conformă principiului legalității incriminării).

Problema disocierii clare între motiv și scop este remarcată și la nivel legislativ. De pildă, pune în gardă expresia „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane" înscrisă la lit. b[1]) alin.(2) art.327 CP RM [7] (abuzul de putere sau abuzul de serviciu). În special, provoacă neclarități natura semnului desemnat prin expresia „în scopul realizării altor interese personale". S-ar părea că scopul infracțiunii. La această concluzie ne îndeamnă sintagma „în scopul realizării". Bine. Atunci de ce, în conținutul aceleiași circumstanțe agravante sunt uzitate expresiile: „din interes material" și „în interesul unei terțe persoane"? Este limpede că cele din urmă două expresii exprimă motivul infracțiunii. În aceste condiții, nu este clară rațiunea distingerii făcute de către legiuitor. Pe bună dreptate se întreabă V.Stati: de ce legiuitorul se referă la scopul infracțiunii doar în prima situație, nu și în celelalte două: „interes material"; „interesul unei terțe persoane" [8, p. 97]? Întrebarea este cât se poate de întemeiată avându-se în vedere că, de exemplu, în textul art.332 și 335 CP RM legiuitorul operează cu expresia „în alte interese personale", nu însă cu expresia „în scopul realizării altor interese personale". Respectiv, în conjunctura infracțiunilor de fals în acte publice și de abuz de serviciu expresia „în alte interese personale" caracterizează motivul infracțiunii, ci nu scopul infracțiunii. Opera legiuitorului poate avea următoarea explicație: neînțelegerea clară a esenței motivului și scopului infracțiunii (fie este neînțeleasă semnificația termenului „interes" ca desemnând motivul infracțiunii, fie nu s-a perceput sensul expresiei „în scopul realizării".

Până la urmă, considerăm că legiuitorul ar trebui să-și revadă punctul său de vedere pe marginea semnului calificativ consemnat lit.b[1]) alin.(2) art.327 CP RM. Identificăm două soluții: a) modificarea expresiei „în scopul realizării altor interese personale" astfel încât aceasta să caracterizeze motivul infracțiunii; b)

reconfigurarea semnului circumstanțial agravant nominalizat, astfel încât acesta să caracterizeze, în exclusivitate, scopul infracțiunii.

În altă privință, accentuăm că semnele secundare ale laturii subiective nu trebuie confundate nici cu vinovăția penală.

În următorul fragment judiciar sesizăm o inadvertență la stabilirea intenției, instanța suprapunând neîntemeiat intenția cu scopul infracțional: „*B.R. urmărind scopul punerii în circulație ilegală (sublinierea ne aparține* – n.a*.) a substanțelor narcotice, psihotrope și analoagelor lor în scop de înstrăinare, a săvârșit acțiuni prejudiciabile de circulație ilicită a drogurilor, manifestată prin procurarea lor din diferite surse* [9]". Expresia „urmărind scopul punerii în circulație ilegală" trebuie reformulată în măsura în care să arate conținutul intenției, ci nu al scopului infracțiunii. În opinia noastră, instanța urma să reflecte în hotărâre că B.R. „avea intenția să pună în circulație ilegală". În speță, intenția a fost suprapusă parțial cu scopul infracțiunii.

Aceeași incoerență terminologică este sesizată în următoarele spețe practice: „*U.Gh., fiind în stare de ebrietate alcoolică, aflându-se în casa lui N.N., în urma relațiilor ostile apărute*, *cu scopul de a o omorî (sublinierea ne aparține* – n.a*.), i-a aplicat acesteia două lovituri cu un topor peste cap, cauzându-i vătămări corporale grave, periculoase pentru viața, de la care aceasta a decedat pe loc* [10]"; „*X., urmărind scopul omorului intenționat cu bună știință asupra unui minor, în urma unui conflict, i-a aplicat o lovitură cu un cuțit de bucătărie, prietenei sale* [11]". În opoziție este corectă următoarea formulare remarcată într-o speță jurisprudențială: „*inculpatul G.V., având intenția (sublinierea ne aparține* – n.a*.) de a comite omorul lui Ș.E*. [12]"

În altă privință, urmează să răspundem la următoarea întrebare, suficient de întâlnită în doctrină, răspunsul la care, comportă, inclusiv, implicații practice: motivul și scopul sunt inerente doar infracțiunilor intenționate sau și celor comise din imprudență?

În opinia unor autori, „la calificarea infracțiunilor motivul și scopul posedă relevanță juridico-penală doar în ipoteza faptelor comise intenționat [13, p. 14]". În ceea ce ne privește, răspunsul la întrebarea sus-reliefată trebuie diferențiat în funcție de: a) tipul semnului subiectiv secundar – motiv sau scop, și b) caracterul obligatoriu sau facultativ al scopului și motivului infracțiunii.

Astfel, în ipoteza scopului, infracțiunea poate fi săvârșită, în exclusivitate, cu intenție. Această concluzie transpare mult mai limpede în cazul infracțiunilor în care scopul este consacrat drept semn constitutiv (de bază). În atare ipoteză, este prezentă așa-numita „intenție calificată prin scop". Aceasta pare a fi regula. Nu considerăm necesar absolutizarea concluziei sus-notate. De exemplu, drept excepție, scopul special poate fi incident unor infracțiuni comise din imprudență. Este cazul componențelor de infracțiune unde urmarea prejudiciabilă apare pe

post de semn obiectiv, față de care făptuitorul urmează să manifeste imprudență. În această ipoteză, urmarea prejudiciabilă apare pe post de semn calificativ (*i.e.* circumstanțial agravant). Respectiv, scopul infracțiunii este inserat în textul componenței de bază, exprimând intenția făptuitorului față de cele comise, și consemnate în textul componenței de bază. În situația incidenței semnului circumstanțial agravant (în speță, a urmării prejudiciabile) scopul infracțiunii rămâne a fi semn obligatoriu. La această concluzie ne îndeamnă regula construcției componenței de infracțiune cu circumstanțe agravante, în corespundere cu care, pe lângă semnele suplimentare (menite să agraveze răspunderea penală) componența cu circumstanțe agravante include *per se* semnele înscrise în cadrul componenței de bază. Cu titlu de exemplu, evocăm cazul actului terorist soldat cu decesul unei persoane din imprudență (lit.b) alin.(3) art.278 CP RM). În definitivă, pare a fi prea categorică următoarea afirmație întâlnită în teoria dreptului penal: „infracțiunile săvârșite cu alte forme de vinovăție (altele decât intenția – *n.a.*) nu pot include în componența de infracțiune un scop special [13, p. 15]".

În ceea ce privește motivul, considerăm că răspunsul trebuie diferențiat în funcție de particularitatea, dacă acesta, în cadrul componenței de infracțiune, constituie semn obligatoriu sau facultativ. Astfel, în ipoteza în care motivul infracțiunii reprezintă semn obligatoriu infracțiunea poate îmbrăca doar forma intenționată de exprimare a vinovăției. În contrast, în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență motivul infracțiunii nu constituie semn obligatoriu. În pofida acestuia fapt, motivul infracțiunii urmează a fi stabilit chiar și în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență. În context, V.V. Videakin și M.S. Fokin enunță cu drept cuvânt: „atât psihologia, cât și științele juridice au recunoscut că motivele pot avea atât un caracter conștient, cât și unul inconștient [14, p. 207]". Desigur, motivele săvârșirii unei infracțiuni imprudente diferă de motivele săvârșirii unei infracțiuni intenționate.

Precizăm că în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență (dar și a celor comise intenționat), motivul, în postura de semn facultativ al componenței de infracțiune, poate avea însemnătate în alte planuri (*e.g.* al individualizării pedepsei, al identificării cauzelor conduitei imprudente a făptuitorului etc.). În opinia întemeiată a lui S.Brînza și V.Stati: „stabilirea motivului infracțiunii se impune în fiecare caz concret, ca un element necesar pentru calificarea faptei, chiar dacă legiuitorul nu circumstanțiază expres care este acel motiv. Cunoașterea motivului infracțiunii servește totdeauna la determinarea periculozității făptuitorului și la stabilirea măsurii de apărare socială adecvată acestei periculozități [15, p. 691]".

Grosso modo, motivul infracțiunii trebuie identificat în orice caz: indiferent de forma vinovăției cu care acționează făptuitorul, și pe care o cere legea penală. În opoziție, neidentificarea motivului infracțiunii creează premise în avansarea

ipotezei de săvârșire a faptei penale de către un iresponsabil. Are dreptate K.K. Stankevici atunci când afirmă că „comportamentul oricărei persoane responsabile are la bază o motivație [16, p. 188]". Din considerentele expuse *supra*, provocă nedumerire următoarea constatare a instanței de judecată desprinsă dintr-un caz din practica judiciară: „inculpatul C.A., aflându-se la domiciliul tatălui său, *fără careva motiv* (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a inițiat un conflict cu tatăl său. Urmare a conflictului, C.A. i-a aplicat tatălui său multiple lovituri cu un ciocan în zonele vitale ale corpului, inclusiv în regiunea capului, provocându-i decesul [17]". Provoacă reticență expresia „fără careva motiv" reținută în învinuirea adusă inculpatului C.A. Or, orice omor intenționat (ca de altfel, orice infracțiune) este comisă în baza unor motive.

În ceea ce privește raționamentele neindicării motivului în dispoziția normei, în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență, A.I. Rarog relevă: „În ciuda faptului că comportamentul unei persoane în cazul infracțiunilor din imprudență este, de asemenea, motivat, totuși, legiuitorul nu acordă acestuia importanță calificativă. Acest lucru este justificat de faptul că în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență motivul comportamentului uman nu se extinde niciodată asupra urmărilor socialmente periculoase, întrucât acestea nu apar drept mijloc de satisfacere a necesităților, ce stau la baza comportamentului imprudent [18, p. 141]". Un punct de vedere similar îl exprimă V.V. Videakin și M.S. Fokin [14, p. 208].

În continuare, în același registru, se impune să clarificăm care este modalitatea concretă a intenției în cazul infracțiunilor în care motivul și scopul constituie semne obligatorii.

Cert e că atunci când scopul este inserat în dispoziția normei drept semn de bază, făptuitorul acționează cu *intenție directă* (desigur, cu excepțiile de rigoare, asupra căruia am statuat mai sus). Cu acest prilej, în doctrină se evocă: „dacă legiuitorul a inclus în dispoziția normei juridico-penale, în calitate de semn constitutiv sau calificativ, un scop special, atunci această infracțiune poate fi săvârșită doar cu intenție directă [13, p. 15]". Este de neimaginat ca făptuitorul să urmărească atingerea unei finalități anume și, totodată, să acționeze cu intenție indirectă.

În principiu, aceeași certitudine o atestăm în cazul în care în postura de semn obligatoriu este stipulat motivul infracțiunii. De pildă, D.A. Garbatovici și A.N. Klasen susțin următoarele: „dacă legiuitorul specifică în dispoziția normei juridico-penale un motiv special, în calitate de semn principal în cadrul componenței de infracțiune sau în calitate de semn calificativ, atunci o astfel de infracțiune poate fi săvârșită numai cu intenție directă, indiferent de modul în care este construită componența de infracțiune în dispoziția normei juridico-penale, fie că este formală, fie că este materială [13, p. 14]". Pe bună dreptate se menționează în doctrină

că „motivul devine irealizabil în cazul unei atitudini indiferente față de urmări [14, p. 208]".

În altă privință, consemnăm că, de regulă, motivul și scopul sunt semne facultative și doar în cazul unor componențe de infracțiune concrete acestea obțin rolul de semne obligatorii, având deci importanță la calificare; lipsa lor are drept consecință lipsa componenței de infracțiune. Doar atunci când acestea sunt prevăzute expres în dispoziția articolelor din Partea Specială a Codului penal sau prezența acestora este dedusă din natura juridică a unei componențe de infracțiune concrete, motivul și scopul constituie semne obligatorii ale componenței de infracțiune. Deci, motivul și scopul infracțiunii devin semne obligatorii atunci când: a) sunt prevăzute expres în dispoziția normei incriminatorii *sau* b) sunt deduse din natura juridică a infracțiunii. Așa cum am punctat *supra*, motivul și scopul pot fi inserate în calitate de semne obligatorii doar atunci când forma vinovăției, în cadrul componenței de infracțiune, este intenția.

Potrivit doctrinei, „motivele infracțiunii trebuie să intre în rândul semnelor conținutului juridic al infracțiunii atunci când anumite imbolduri, care mărturisesc despre periculozitatea socială sporită a faptei și a persoanei făptuitorului, sunt imanente tuturor infracțiunilor de acest gen [19, p.934]". În același timp, legiuitorul amintește despre scopul special fie pentru a sublinia că obiectul juridic special al infracțiunii este într-atât de însemnat, încât chiar și amenințarea în adresa lui trebuie considerată ca infracțiune consumată (de exemplu, terorismul (*a se citi* – actul terorist – *n.a.*) (art.278 CP RM), banditismul (art.283 CP RM), uzurparea puterii de stat (art.339 CP RM) etc.), fie pentru a reliefa orientarea subiectivă a infracțiunii împotriva unui anumit obiect juridic special (de exemplu, tâlhăria (art.188 CP RM), pungășia (art.192 CP RM) etc.). În acest mod, scopul special, privit ca element structural al laturii subiective a infracțiunii, trebuie evidențiat numai în acele conținuturi de infracțiune, în care aceasta o reclamă trăsăturile specifice ale obiectului apărat de dispoziția normei penale corespunzătoare [19, p. 125]. Totodată, după cum remarcă just, S.Brînza, „scopul infracțiunii imprimă faptei relevanță penală [20, p. 94]".

Lipsa motivului sau a scopului cerut de lege, în calitate de semn obligatoriu, are drept consecință imposibilitatea calificării celor comise potrivit legii penale. În alte cazuri, atunci când scopul sau motivul apar pe post de semn calificativ, lipsa acestora permite calificarea celor săvârșite potrivit normei ce cuprinde componența de bază.

De regulă, pentru calificarea faptei care cere prezența scopului, în calitate de semn obligatoriu al componenței de infracțiune, nu este necesar ca scopul să fie atins. În acest sens, S.Brînza accentuează că „calificarea infracțiunii este determi-

nată de formarea scopului, nu de realizarea acestuia [20, p. 96]". Drept excepție, în unele cazuri, pentru consumarea infracțiunii legea cere atingerea scopului țintit. În caz contrar, cele comise reprezintă o tentativă la săvârșirea infracțiunii. De exemplu, pentru consumarea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.238 CP RM (dobândirea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune) este inevitabil ca făptuitorul să atingă scopul țintit, concretizat în: a) obținerea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare; b) majorarea sumei creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare; c) obținerea creditului sau a împrumutului în condiții avantajoase.

În unele componențe de infracțiune scopul este semn secundar obligatoriu doar în anumite circumstanțe. De exemplu, este cazul unor infracțiuni cu acțiuni alternative, unde scopul este semn obligatoriu atașat doar unor acțiuni din cele alternative, dar nu tuturor acțiunilor. De exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la art.236 CP RM scopul este semn constitutiv doar atunci când fapta prejudiciabilă se exprimă prin acțiunea de fabricare a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false. În ipoteza în care fapta prejudiciabilă se exprimă în acțiunea de punere în circulație a respectivelor entități materiale, scopul nu mai este semn obligatoriu.

Unele componențe de infracțiune au în conținutul lor un *scop primar și unul secundar*. Pentru a fi în prezența unei atare componențe de infracțiune, trebuie identificat atât scopul primar, cât și scopul secundar. Cu titlu de exemplu poate fi fapta de spălare a banilor. În acest sens facem trimitere la comentariul efectuat de V.Stati: „Scopul special al infracțiunii de spălare a banilor este scopul introducerii în circuitul legal a bunurilor care constituie venituri ilicite. În cazul primei modalități normative a acțiunii prejudiciabile – convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite – acestui scop i se adaugă un scop secundar, care poate adopta oricare din următoarele două forme: 1) scopul de a tăinui sau a deghiza originea ilicită a bunurilor; 2) scopul de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni [21, p. 214; 22, p. 297]".

În rezultatul studiului efectuat formulăm următoarele ***concluzii***: motivul și scopul sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format. Totuși, motivul și scopul infracțiunii au un caracter de sine stătător, motiv pentru care nu trebuie suprapuse. În pofida caracterului distinct pe care-l comportă cele două semne, studiul practicii judiciare demonstrează prezența unor cazuri frecvente în care motivul și scopul infracțiunii sunt confundate. Problema disocierii clare între motiv și scop este remarcată și la nivel legislativ. Provoacă neclarități natura semnului desemnat prin expresia „în scopul realizării altor interese personale", înscris la lit.b[1]) alin.(2) art.327 CP RM. Semnele secun-

dare ale laturii subiective nu trebuie confundate nici cu vinovăția penală. În unele speţe judiciare au fost sesizate inadvertenţe terminologice la stabilirea intenţiei, persoana abilitată cu aplicarea legii penale suprapunând neîntemeiat intenţia cu scopul infracţional. În ipoteza în care motivul infracţiunii reprezintă semn obligatoriu infracţiunea poate îmbrăca doar forma intenţionată de exprimare a vinovăţiei. În contrast, în cazul infracţiunilor săvârşite din imprudenţă motivul infracţiunii nu constituie semn obligatoriu. Lipsa motivului sau a scopului cerut de lege, în calitate de semn obligatoriu, are drept consecinţă imposibilitatea calificării celor comise potrivit legii penale. În alte cazuri, atunci când scopul sau motivul apar pe post de semn calificativ, lipsa acestora permite calificarea celor săvârşite potrivit normei ce cuprinde componenţa de bază.

Referințe:

1. GIURGIU, N. Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară). Iași: Gama, 1996. 448 p.
2. URSU, V. Vinovăția – condiție inerentă a răspunderii juridice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 189 p.
3. CIUMAC, N. Importanța semnelor facultative în stabilirea răspunderii penale. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr.1-3, p. 63-65.
4. PAVLIUC, G. Semnele secundare ale laturii subiective a infracțiunii: implicații procesual penale. În: Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference (20th June, 2018) - Warsaw: Sp. z o. o. "iScience", 2018, p. 46-51.
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25 martie 2020. Dosarul nr.1ra-795/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15596
6. Sentința Judecătoriei Drochia, sediul Central din 17 octombrie 2017. Dosarul nr.1-26/17. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6ccfadad-c7cd-e711-80d7-0050568b4d5b
7. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
8. STATI, V. Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr.60/2016. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis", Seria „Științe sociale", 2016, nr.3(93), p. 90-97.
9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 martie 2020. Dosarul nr.1ra-815/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15478

10. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 13 februarie 2019. Dosarul nr.1re-7/2019. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12994
11. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 13 ianuarie 2021. Dosarul nr.1-15/2021. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9cfc257f-3a8e-4e92-88b8-6-b5064c71530
12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 decembrie 2019. Dosarul nr.1ra-2201/2019. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14757
13. ГАРБАТОВИЧ, Д.А., КЛАССЕН, А.Н. Квалификация преступлений по мотиву и цели. În: Вестник ЮУрГУ. Серия «Право», 2017, №3, с. 13-18.
14. ВИДЯКИН, В.В., ФОКИН, М.С. Уголовно-правовое значение мотива при квалификации преступления. În: Вестник Омского университета. Серия «Право». 2012. № 2 (31), с. 207-209.
15. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială, vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
16. СТАНКЕВИЧ, К.К. Терминологические проблемы использования категорий «мотив» и «цель» преступления в нормах Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Вестник Омского университета. Серия «Право». 2017. № 2 (51). с. 185-189.
17. Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani din 07 decembrie 2020. Dosarul nr.1-724/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a91f33d5-8ab1-4215-91d5-d9549af0ba3a
18. РАРОГ, А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. Санкт-Петербург: «Юридический центр Пресс», 2002. 304 с.
19. BRÎNZA, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
20. BRÎNZA, S. Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei. În: Revista Științifică a USM, „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2007, nr.3, p. 94-98.
21. STATI, V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p.
22. STATI, V. Elementele constitutive și elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.243 CP RM. În: Revista Științifică a USM, „Studia Universitatis Moldavae”, Seria „Științe sociale”, 2014, nr.3(73), p. 290-301.